

Certification Marks in the Iranian Legal System: With Emphasis on the Industrial Property Protection Act (2024)

**Seyed Hassan
Mirhosseini**

Retired Judge, Supreme Court of Iran, Tehran, Iran
Dr_hassanmirhosseini@yahoo.com

**Parisa
Mohammadkhani
Balsini**

Master's degree in Intellectual Property Law, University of
Tehran, Tehran, Iran (Corresponding author)
Parisa.mohammadkhani1991@gmail.com

Received: 2026-03-28

Accepted: 2026-07-11

Abstract

With the enactment of the Industrial Property Protection Act in 2024, a specific type of trademark known as a “certification mark” was recognized. Certification marks distinguish products and services based on their characteristics and differentiate standard products and services from non-standard ones. Although a certification mark is a type of trademark, its distinctiveness differs from that of an ordinary trademark, giving rise to certain distinctive characteristics that make it inappropriate to apply all provisions governing trademarks to certification marks. Therefore, it is necessary to examine certification marks under the Industrial Property Protection Act (2024) and assess their distinctive characteristics. The potential shortcomings of the Act concerning certification marks also warrant examination.

Journal of Research and Development
in Technology Law and Intellectual
Property

Iranian Law and Legal Research
Institute

Vol. 1 | No. 1 | Spring & Summer 2026

(Original Article)

www.jtllip.illrc.ac.ir

doi:

10.22034/jtllip.2026.737428

Prior to the enactment of the Industrial Property Protection Act in 2024, certification marks had not been provided for in any Iranian laws or regulations. However, the Fifth Chapter of the Islamic Penal Code, entitled “Ta’zirat” (1996), and the Law on the Strengthening and Development of the Standardization System (2017) had already addressed “standard marks” and provided for criminal sanctions for infringement of such marks. Although certification marks and standard marks differ in name, their identical nature and function have given rise to a conflict between the aforementioned laws, making it necessary to examine how this conflict should be resolved. One possible approach is to regard this as a case of implied repeal; alternatively, the scope of each of the aforementioned laws could be distinguished and each law applied within its respective sphere. This article is divided into two sections. The first section examines the concept and characteristics of certification marks. The second section analyzes the conditions for registering certification marks as well as the legal remedies and sanctions for their infringement. In both sections, the relevant provisions of the Industrial Property Protection Act (2024), the first Iranian legislation to recognize certification marks, are examined.

Keywords: certification mark, standard, standard mark, Industrial Property Protection Act (2024)

علامت تأییدی در حقوق ایران با تأکید بر قانون حمایت از مالکیت صنعتی (مصوب ۱۴۰۳)

سید حسن میر حسینی

قاضی بازنشسته دیوانعالی کشور، تهران، ایران

Dr_hassanmirhosseini@yahoo.com

پریسا محمدخانی بالینی

دانش آموخته‌ی کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Parisa.mohammadkhani1991@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۰۸

چکیده

با تصویب قانون حمایت از مالکیت صنعتی در سال ۱۴۰۳ نوع خاصی از علامت تجاری به نام «علامت تأییدی» مورد شناسایی قرار گرفت. علامت تأییدی به تمایز محصولات و خدمات بر اساس ویژگی‌های آن‌ها پرداخته و محصولات و خدمات استاندارد را از غیراستاندارد متمایز می‌کند. گرچه علامت تأییدی نوعی علامت تجاری محسوب می‌شود، اما به دلیل تمایزبخشی متفاوت خود در مقایسه با علامت تجاری، از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردار است که موجب می‌شود نتوان تمامی مقررات حاکم بر علامت تجاری را بر علامت تأییدی نیز قابل اعمال دانست. بنابراین لازم است علامت تأییدی در قانون حمایت از مالکیت صنعتی بررسی شده و وجوه متمایز آن ارزیابی شود. همچنین کاستی‌های احتمالی این قانون در خصوص علائم تأییدی نیز نیاز به بررسی دارد. تا پیش از تصویب قانون حمایت از مالکیت صنعتی در هیچ یک از قوانین ایران به علائم تأییدی اشاره نشده بود، ولیکن در قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵) و قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد (۱۳۹۶) از علائم استاندارد نام برده شده و ضمانت اجرای کیفری

دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق فناوری

و مالکیت فکری

پژوهشکده حقوق و قانون ایران

دوره ۱ | شماره ۱ | بهار و تابستان ۱۴۰۵

(مقاله پژوهشی)

www.jtllp.illrc.ac.ir

DOI:

10.22034/jtllp.2026.737428

نیز برای نقض این علائم مقرر شده است. اگرچه علائم تأییدی و علائم استاندارد در عنوان متفاوت‌اند، اما طبیعت و کارکرد یکسان این دو علامت سبب بروز تعارض در قوانین فوق‌الذکر گردیده و از این رو لازم است چگونگی رفع این تعارض مورد بررسی قرار گیرد. ممکن است در این خصوص قائل به نسخ ضمنی شد، یا اینکه قلمرو هر یک از قوانین فوق را تفکیک نموده و هر یک را در محدوده‌ی خاصی اعمال کرد.

این نوشتار در دو گفتار ارائه می‌شود. گفتار اول به مفهوم و اوصاف علامت تأییدی می‌پردازد. در گفتار دوم نیز به شرایط ثبت علامت تأییدی و ضمانت‌اجراهای نقض علامت اشاره می‌شود. در هر دو گفتار، مواد مرتبط از قانون حمایت از مالکیت صنعتی مصوب سال ۱۴۰۳ تحلیل و بررسی می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: علامت تأییدی، استاندارد، علامت استاندارد، قانون حمایت از مالکیت صنعتی (۱۴۰۳)

مقدمه

علامت تجاری از دیرباز تاکنون راهی برای معرفی کالاها و خدمات موجود در بازار و تمایز تولیدکنندگان از یکدیگر بوده است. گرچه علامت تجاری در اصل به معرفی بنگاه‌های تولیدکننده می‌پردازد، لیکن به طور غیرمستقیم کالاها یا خدمات واجد علامت را نیز به دلیل انتساب به تولیدکنندگان مزبور از یکدیگر متمایز ساخته و به مصرف‌کنندگان می‌شناساند (شمس، ۱۳۸۲: ص. ۳۱).

با توسعه‌ی هر چه بیشتر تجارت و افزایش رقابت بین تولیدکنندگان، ارتقای کیفیت، سلامت، مواد تشکیل‌دهنده، روش ساخت، ایمنی، سازگاری با محیط زیست و سایر ویژگی‌ها در کالاها مورد توجه قرار گرفت و تولیدکنندگان درصدد بهبود کیفیت کالاها و خود برآمدند. در همین راستا بر اهمیت علائم تجاری نیز افزوده شد و اقسام و اشکال متفاوتی از علائم تجاری با قابلیت‌های متفاوت به منصفی ظهور رسید تا یاری‌گر تولیدکنندگان در معرفی کالاها و ویژگی‌های ممتاز آن‌ها باشد.

برخورداری کالاها و خدمات از اوصاف مطلوب مزیت رقابتی ارزشمندی است که باید به اطلاع مصرف‌کنندگان نیز برسد و همین ضرورت ایجاب می‌کند تا پای نوع خاصی از علامت به نام علامت تأییدی^۱ به میان آید. علامت تأییدی نوعی علامت تجاری است، با این تفاوت که به جای معرفی منبع محصول و بنگاه تولیدکننده، بر وجود اوصاف و ویژگی‌هایی خاص در کالاها یا خدمات تمرکز کرده است. این علامت به مصرف‌کننده اطمینان می‌دهد که محصول یا خدمت موردنظر از استانداردهای معینی پیروی کرده و واجد شرایط بخصوصی است. بنابراین همانطور که از نام آن نیز مشخص است، علامت تأییدی کالاها و خدمات تأییدشده و استاندارد را از کالاها و خدمات تأییدنشده و غیراستاندارد متمایز می‌کند، درحالیکه علامت تجاری بر تولیدکننده تأکید داشته و کالاها و خدمات را بر این اساس که در کدام بنگاه تجاری تولید شده‌اند، معرفی می‌کند. برخی نمونه‌های بارز علامت تأییدی عبارتند از: علامت ایزو ۹۰۰۰، علامت حلال، علائم استاندارد ملی در کشورهای مختلف و غیره.

^۱ Certification mark

با توجه به مطالب فوق و با توجه به اینکه جعل و استفاده‌ی بدون مجوز از علائم تأییدی، سلامت مصرف‌کنندگان را به خطر انداخته و عواقب جدی و بعضاً جبران‌ناپذیری را در پی خواهد داشت، لذا می‌توان این‌گونه علائم را علائمی حائز اهمیت دانست که نقش مؤثری در معرفی محصولات مرغوب و باکیفیت و تمایز آن‌ها از سایر محصولات داشته و نیازمند توجه و حمایت قانونگذار است.

در حقوق ایران، علامت تأییدی با عنوان «علامت استاندارد» شناخته می‌شود؛ عنوانی که برای عموم جامعه، یادآور «علامت استاندارد ایران» است و در برخی قوانین از جمله در قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۷۵) و قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد (مصوب ۱۳۹۶) نیز به کار رفته و استفاده‌ی غیرمجاز از آن جرم‌انگاری شده است. با وجود این، شناسایی علامت استاندارد با عنوان تخصصی آن یعنی «علامت تأییدی» سابقه‌ای در قوانین ایران نداشته و به تازگی و با تصویب قانون حمایت از مالکیت صنعتی (مصوب ۱۴۰۳) محقق شده است.^۱

گرچه اقدام قانونگذار در شناسایی علامت تأییدی امری قابل‌تحسین است، اما همچنان برخی ابهامات در خصوص این قسم از علائم در قانون حمایت از مالکیت صنعتی به چشم می‌خورد. بنابراین قانون فوق نیازمند تحلیل است تا مفهوم ظاهراً جدیدی که رسماً به ادبیات حقوقی کشور اضافه شده است، به طور دقیق‌تر معرفی شود. گرچه زمان زیادی از تصویب این قانون نمی‌گذرد، ولی در این زمان محدود نیز تحقیقات ارزشمندی به عمل آمده است، از جمله دو شرح جامع بر این قانون^۲ که به علائم تأییدی نیز توجه

^۱ تا پیش از این، در قانون ثبت علائم و اختراعات ۱۳۱۰ و قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ۱۳۸۶، علامت تأییدی شناسایی نشده بود.

^۲ دو شرح که به بررسی مواد قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ پرداخته‌اند عبارتند از:

- آزمندیان، محمدصادق، جواهری، حسین، افشار، زهره، شرح جامع قانون حمایت از مالکیت صنعتی، تهران، انتشارات دادبانان دانا، ۱۴۰۳

- سیدین، علی و کارچانی، مهدی، قانون حمایت از مالکیت صنعتی در نظم حقوقی کنونی، تهران، نشر میزان، ۱۴۰۳

داشته‌اند. همچنین برخی از نویسندگان، تحقیقاتی در خصوص علامت تجاری به عمل آورده و علامت تأییدی را نیز مختصراً مورد بررسی قرار داده‌اند که کتابچه‌ی منتشره توسط دکتر سید حسن میرحسینی با عنوان «تفاوت‌های اساسی قانون مصوب ۱۴۰۳ و قانون ۱۳۸۶ در حوزه‌ی علامت تجاری» از آن جمله است. با این حال، تاکنون پژوهشی که به تفصیل به علامت تأییدی بپردازد انجام نگرفته است. این مهم در مقاله‌ی حاضر تحقق یافته و تلاش بر این بوده تا اهم مباحث مربوط به علامت تأییدی با تأکید بر قانون ۱۴۰۳ مورد مطالعه قرار گیرد.

در این پژوهش که به روش کتابخانه‌ای و به صورت تحلیلی انجام شده است، در گفتار اول مفهوم علامت تأییدی تبیین می‌شود. همچنین اصطلاحاتی که آشنایی با آن‌ها لازمی درک سازوکار اعطای علامت تأییدی است، معرفی می‌گردند. در خلال مباحث نیز به مواد مرتبط از قانون مالکیت صنعتی اشاره می‌شود. در گفتار بعد، ابتدا شرایط ثبت علامت تأییدی بررسی می‌شود و ضمانت‌اجراهای کیفری نقض این نوع از علائم با نگاهی به قوانین مشابه مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد.

گفتار اول: مفهوم و اوصاف علامت تأییدی

علامت تأییدی نوعی علامت تجاری است و از بسیاری جهات نیز تشابهاتی با علامت تجاری دارد^۱ لیکن کارکرد متفاوت این علامت موجب شده است تا وجوه افتراق بارزی در مقایسه با علامت تجاری داشته باشد.

علامت تأییدی در تعریفی مختصر، علامتی است که محصولات و خدمات تولیدکنندگان را از جهت رعایت استانداردها و ویژگی‌هایی بخصوص از یکدیگر متمایز ساخته، بدون اینکه مستلزم عضویت در گروه، صنف یا اتحادیه‌ی خاصی باشد.

پیش از بررسی علامت تأییدی در قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ لازم است مفاهیم مرتبط با علامت تأییدی که پیش‌نیاز آشنایی با این علامت است نیز تبیین گردند.

^۱ ویژگی‌هایی همچون قابلیت تمایزبخشی، گمراه‌کننده نبودن، و عدم مخالفت با نظم عمومی و اخلاق حسنه بین علامت تأییدی و تجاری مشترک است.

واژه‌ی استاندارد یکی از این مفاهیم است که ارتباط تنگاتنگی با علامت تأییدی دارد، زیرا علامت تأییدی مطابقت محصولات و خدمات را با **استانداردهایی بخصوص** نشان می‌دهد. علاوه بر این، به منظور تفهیم بهتر موضوع، شایسته است مفاهیمی همچون ارزیابی انطباق و سیستم تأیید که بخش مهمی از فرآیند صدور علائم تأییدی هستند نیز معرفی شوند.

اولین واژه‌ای که در علامت تأییدی مورد توجه واقع می‌شود، واژه‌ی «استاندارد» است. استاندارد در لغت به معنای «نمونه، قاعده، اصل، مقیاس و هر چیزی است که به عنوان مبنایی برای سنجش و مقایسه پذیرفته می‌شود» (عمید، ۱۳۸۶: ص. ۱۳۴). پس هنگامی که از استاندارد بودن کالاها و خدمات سخن به میان می‌آید یعنی این کالاها و خدمات از اصول، قواعد و الزامات ویژه‌ای تبعیت می‌کنند و از نظر کیفیت، ایمنی، مواد تشکیل‌دهنده، دوام، وزن، ابعاد، روش ساخت و سایر ویژگی‌ها مطلوب و قابل اعتماد هستند (منتقمی، ۱۳۷۶: ص. ۳۱).

حال سؤال این است که مطابقت کالاها و خدمات با استانداردها چگونه احراز می‌شود؟ آیا صرف ادعای تولیدکننده برای احراز این امر کافی است؟ و حتی این پرسش نیز به میان می‌آید که اساساً استانداردها را چه کسی تعیین می‌کند که بر مبنای آن، بحث استاندارد بودن یا نبودن محصولات مطرح می‌شود. طرح این سؤالات نشان می‌دهد که علامت تأییدی ساختار متفاوتی نسبت به علامت تجاری دارد و در پس آن سیستمی نهفته است که فرآیند ارزیابی استاندارد بودن محصولات را بر عهده دارد.

تشخیص اینکه محصولات و خدمات از استانداردهای معینی پیروی می‌کنند یا خیر، مستلزم انجام تحقیقات، بازرسی‌ها و ارزیابی‌هایی است که به آن «ارزیابی انطباق»^۱ می‌گویند. انجام فرآیند ارزیابی انطباق به عهده‌ی سازمان‌هایی است که «هیئت تأیید»^۲ یا «نهاد ارزیابی انطباق» نامیده می‌شوند. در واقع صرف اینکه تولیدکننده‌ای ادعا کند که

^۱ Conformity assessment

^۲ Certification body

محصولات او با استانداردها مطابقت دارد کافی نیست و لازم است شخص ثالثی به عنوان مرجعی بی طرف در این خصوص اظهار نظر کند. بدین منظور هیئت‌های تأیید به عنوان نهادی خارج از مجموعه‌ی تولیدکننده به بررسی ادعای او پرداخته و در صورت احراز انطباق، به صدور تأییدیه^۱ می‌پردازند.

در بحث صدور تأییدیه و اعطای مجوز استفاده از علامت تأییدی، سیستمی به نام «سیستم تأیید»^۲ دخیل است. سیستم تأیید به سیستمی گفته می‌شود که قواعد، الزامات، دستورالعمل‌ها و استانداردهایی را برای محصولات و خدمات وضع کرده، سپس با بکارگیری اشخاص ثالث به بررسی و ارزیابی رعایت استانداردهای مربوطه می‌پردازد. در صورتی که احراز شود استانداردها رعایت شده‌اند، امکان استفاده از علامت تأییدی برای متقاضی (تولیدکننده) فراهم می‌شود.

سیستم تأیید از سه مرحله تشکیل شده است:

الف) وضع استاندارد^۳ که همان مرحله‌ی تعیین استانداردهاست و توسط سازمان‌هایی به نام «سازمان‌های وضع‌کننده‌ی استاندارد»^۴ انجام می‌شود. می‌توان سازمان ملی استاندارد ایران را نمونه‌ی بارز سازمان وضع‌کننده‌ی استاندارد دانست.

ب) ارزیابی انطباق (اجرای استاندارد) که به معنای سنجش و ارزیابی مطابقت کالاها و خدمات با استانداردهای وضع‌شده است. یعنی بررسی می‌شود که آیا شرکت یا بنگاه تجاری استانداردها را در محصولات و خدمات خود اعمال کرده است یا خیر (صادقی، ۱۳۸۸: صص. ۷۲ و ۸۳). بررسی این امر به عهده‌ی هیئت‌های تأیید (نهادهای ارزیابی انطباق) است که در قالب آزمایشگاه یا شرکت فعالیت می‌کنند.

ج) تأیید صلاحیت^۵ که به معنای سنجش صلاحیت هیئت‌های تأیید است. در واقع هیئت‌های تأیید که وظیفه‌ی ارزیابی انطباق را بر عهده دارند، خود بی‌نیاز از ارزیابی

^۱ Certification

^۲ Certification system

^۳ Standard setting

^۴ Standard setting organizations

^۵ Accreditation

نیستند و لازم است مراجعی به نام «هیئت‌های تأیید صلاحیت»^۱ به بررسی صلاحیت هیئت‌های تأیید پردازند و در صورت تأیید صلاحیت، امکان فعالیت آن‌ها را فراهم سازند. برای مثال «مرکز ملی تأیید صلاحیت ایران»^۲ به عنوان مرکزی مستقل تحت نظر رئیس سازمان ملی استاندارد فعالیت کرده (مرکز ملی تأیید صلاحیت، بی‌تا) و شرکت‌ها و آزمایشگاه‌های متقاضی فعالیت در زمینه‌ی ارزیابی انطباق را تأیید صلاحیت می‌نماید.

در نتیجه‌ی انجام فرآیندهای فوق، سازمان وضع‌کننده‌ی استاندارد که سیستم تأیید را مدیریت می‌کند و مالکیت علامت را نیز در اختیار دارد، مجوز استفاده از علامت تأییدی را برای تولیدکنندگان صادر می‌نماید. در واقع، استفاده‌ی تولیدکنندگان از علامت تأییدی به دلخواه و سلیقه‌ی شخصی آنان نبوده، بلکه حاصل سنجش و ارزیابی دقیقی است که با دخالت اشخاص ثالث صورت گرفته و به مصرف‌کننده اطمینان می‌دهد که با محصولی استاندارد و مورد اعتماد مواجه است.

همچنین باید توجه داشت که تأیید مطابقت با استانداردها به معنای پایان ارزیابی نیست و پس از صدور تأییدیه نیز همچنان لازم است بر رعایت استانداردها نظارت شود که این نیز در زمره‌ی وظایف مرجع تأییدکننده است.^۳

پس از آشنایی با فرآیند تأیید و مفاهیم مرتبط با علامت تأییدی، به قانون مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ مراجعه می‌شود تا تعریف ارائه‌شده در این قانون نیز بررسی و آسیب‌شناسی شود. قانون حمایت از مالکیت صنعتی (مصوب ۱۴۰۳) در بند ۳ ماده‌ی ۹۵ علامت تأییدی را این‌گونه تعریف می‌کند:

«علامت تأییدی: هر نشانه‌ای است که برای تأیید کیفیت یا ویژگی محصولات یا خدمات یا شیوه‌ی تولید کالا یا اجرای خدمات بکار می‌رود و هر شخصی که تأییدیه‌ی دارنده‌ی علامت یا نماینده‌ی وی را به دست آورد، می‌تواند از آن علامت برای کالاها یا خدمات خود استفاده کند.»

^۱ Accreditation body

^۲ National Accreditation Center of Iran (NACI)

^۳ بند ۱۱ ماده‌ی ۷ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد مصوب ۱۳۹۶

در تعریف فوق عناصری ذکر شده است که به شرح زیر بررسی می‌گردد:

الف) نشانه: طبق این تعریف علامت تأییدی نشانه‌ای است که برای تأیید کیفیت و ویژگی محصولات و خدمات به کار می‌رود. در این قسمت، تنها به ذکر «نشانه» بسنده شده و وصف خاصی برای این نشانه ذکر نشده است. این در حالی است که ماده‌ی ۹۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی در بندهای ۱ و ۲ در تعریف علامت تجاری و علامت جمعی به «نشان قابل‌رؤیت» اشاره کرده است.^۱

یعنی در دو بند اول ماده‌ی ۹۵ بر قابل‌رؤیت بودن علامت تجاری و جمعی تأکید شده، ولی در تعریف علامت تأییدی چنین قیدی ذکر نشده است (میرحسینی، ۱۴۰۳). آیا این بدان معناست که قانونگذار عامدانه درصدد بوده تا علامت تأییدی را به علائم قابل‌رؤیت و بصری محدود نکند؟ این گمان از این جهت تقویت می‌شود که پیش از تصویب قانون حمایت از مالکیت صنعتی (مصوب ۱۴۰۳) در طرح یک‌فوریتی حمایت از مالکیت صنعتی که در سال ۱۳۹۴ به تصویب کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس (دوره‌ی نهم) رسیده بود، به قابل‌رؤیت بودن علامت تأییدی تصریح شده بود (طرح حمایت از مالکیت صنعتی، ۱۳۹۲). بدین نحو که قانونگذار در ماده‌ی ۱۰۵ طرح مالکیت صنعتی مقرر می‌کرد:

«علامت تأییدی هر نشانه‌ی قابل‌رؤیتی است که برای تأیید کیفیت محصولات و خدمات به کار می‌رود و هر شخصی که تأیید مرجع صلاحیتدار تأییدکننده را به دست آورد می‌تواند برای کالاها و خدمات خود از آن علامت استفاده کند.»

اینکه به چه دلیل در نسخه‌های بعدی طرح چنین تغییری اعمال شده و قید قابل‌رؤیت از تعریف علامت تأییدی حذف شده است جای بسی تأمل دارد، به خصوص آنکه در تعریف

^۱ طبق بند ۱ ماده‌ی ۹۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی، علامت تجاری هر نشان قابل‌رؤیتی است که کالاها یا خدمات اشخاص را از هم متمایز می‌سازد. بند ۲ ماده‌ی ۹۵ این قانون علامت جمعی را نیز نشانه‌ای قابل‌رؤیت می‌داند که محصولات یا خدمات گروهی از اشخاص را از محصولات و خدمات سایر اشخاص متمایز می‌کند و تحت نظارت مالک علامت جمعی ثبت شده توسط اعضا استفاده می‌شود. مالک علامت جمعی می‌تواند صنف، تعاونی، اتحادیه و مانند آن باشد.

دو علامت دیگر یعنی علائم تجاری و جمعی این قید به قوت خود باقی است. به منظور آگاهی از علت اعمال چنین تغییری، بررسی‌هایی در خصوص روند تصویب طرح و ایرادات شورای نگهبان صورت گرفت، لیکن این بررسی‌ها پاسخ‌گوی پرسش مطرح‌شده در این بخش نبود. به هر حال صرف‌نظر از علت این موضوع، لازم است در ابتدا علامت‌ها از منظر قابل‌رؤیت بودن و نبودن مورد مطالعه قرار گیرند تا مشخص شود اقدام قانونگذار در حذف قید «قابل‌رؤیت» در تعریف علامت تأییدی تا چه حد چالش‌برانگیز است.

باید توجه داشت که علائم تجاری به طور سنتی قابل‌رؤیت و بصری (دیداری) هستند. یعنی علامت در مفهوم اولیه‌ی خود شامل حروف، اعداد، اسامی، اشکال، تصاویر، خطوط، رنگ‌ها و ... یا ترکیبی از این‌هاست که به تمایز کالاها و خدمات تولیدکنندگان از یکدیگر می‌پردازد. با وجود این، در سال‌های اخیر برخی تولیدکنندگان از شیوه‌های دیگری از قبیل صوت و رایحه برای تمایزبخشی به محصولات خود استفاده کرده و آن را نیز نوعی علامت تجاری قلمداد می‌کنند. برای مثال رایحه‌ی منحصر به فردی که از محصول به مشام می‌رسد را به عنوان علامت تجاری بویایی و صدای خاصی که از محصول به گوش می‌رسد را نیز به عنوان علامت تجاری شنیداری معرفی می‌کنند. در برخی کشورها چنین علائمی به رسمیت شناخته شده و در ادارات مالکیت فکری این کشورها قابل ثبت است (صالحی و مؤمنی تدرجی، ۱۳۹۴: ص. ۳۰۹). در برخی دیگر از کشورها از جمله ایران، صرفاً از علامت‌های بصری و قابل‌رؤیت حمایت می‌شود. موافقتنامه‌ی تریپس نیز در بند ۱ ماده‌ی ۱۵ این اختیار را به کشورها داده تا «قابل‌رؤیت بودن» را به عنوان شرطی برای ثبت علامت در قوانین خود درج کنند.

حال در شرایطی که علامت تجاری به عنوان پرکاربردترین علامت در کشور ما صرفاً در صورت قابل‌رؤیت بودن مورد حمایت واقع می‌شود، آیا به رسمیت شناختن نوع خاصی از علامت تجاری یعنی علامت تأییدی به صورت غیرقابل‌رؤیت قابل‌پذیرش است؟ علامتی که تا همین یک سال گذشته نیز در قوانین مالکیت فکری ایران به رسمیت شناخته نشده بود. اگر پیش از تصویب قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ در خصوص امکان حمایت از علامت تأییدی بویایی یا شنیداری در حقوق ایران سؤال می‌شد، قطعاً پاسخ این بود که

وقتی علامت تجاری بویایی و شنیداری در حقوق ایران قابل حمایت نیست، به طریق اولی علامت تأییدی بویایی یا شنیداری نیز از حمایت قانونی بی بهره است. اما در حال حاضر با وجود تعریفی که در بند ۳ ماده‌ی ۹۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی ارائه شده است، چگونه می‌توان به این پرسش پاسخ منفی داد؟

شایسته است در پاسخ به این پرسش از متن قانون فراتر رفت و به این نکته توجه داشت که در کشور ما سازوکار ثبت علائم غیربصری فراهم نیست و حتی در اظهارنامه‌های ثبت علامت تجاری که توسط مرکز مالکیت معنوی ارائه می‌شود نیز تنها می‌توان تصاویر، کلمات و حروف را به عنوان علامت به ثبت رساند (نورعلی، ۱۴۰۳: ص ۳۳۹). پس از آنجا که هم علائم تجاری و هم علائم جمعی صرفاً به صورت دیداری شناسایی شده‌اند، می‌توان اینطور استدلال کرد که علامت تأییدی ویژگی خاصی ندارد که قانونگذار آن را به صورت دیگر نیز قابل ثبت بداند. از این رو می‌توان حمایت از علائم تأییدی را نیز تنها ناظر به علائم تأییدی قابل رؤیت دانست. به علاوه اگر قانونگذار درصدد ایجاد زیرساخت‌های لازم برای حمایت از علائم غیرقابل رؤیت بوده باشد نیز روا بود که چنین تغییری ابتدا از علائم تجاری آغاز شود، نه علائم تأییدی.

مسأله‌ی مهم دیگر این است که آیا اساساً علامت تأییدی می‌تواند از نوع غیرقابل رؤیت باشد؟ در خصوص علامت تجاری این امکان وجود دارد؛ چرا که علامت تجاری به سلیقه و یا صلاحدید تولیدکننده انتخاب می‌شود و تولیدکننده از این اختیار برخوردار است تا رایحه یا صوت منحصر به فردی را در ساختار محصول خود تعبیه کند و بدین ترتیب محصول خود را از سایرین متمایز نماید. اما چنین امکانی در علامت تأییدی وجود ندارد؛ زیرا علامت تأییدی کارکرد متفاوتی دارد و تنها به تمییز محصولات استاندارد از غیراستاندارد می‌پردازد. به بیان دیگر علامت تأییدی، صرفاً وجود ویژگی‌های خاصی در محصولات را احراز می‌کند و در جایگاهی نیست که بتواند شکل خاصی از تمایز بخشی را به تولیدکنندگان تحمیل نماید (محمدخانی بالسنی، ۱۳۹۶: ص. ۴۰). علامت جمعی نیز به همین گونه است و

نوع غیرقابل رؤیت این نوع از علائم نیز متصور نیست^۱ (محمدخانی بالسینی، ۱۳۹۶: ص. ۴۰). علاوه بر این، استاندارد بودن محصولات و خدمات، امری است که باید به شیوه‌ای کاملاً مطمئن به اطلاع مصرف‌کنندگان برسد. بنابراین قابل رؤیت بودن این قسم از علائم موجب تسهیل شناسایی آن برای مصرف‌کنندگان خواهد شد. درحالی‌که اگر استاندارد بودن محصول به وجود رایحه یا صدای خاصی در آن منوط گردد، طبیعتاً بروز اشتباه، تردید و شبهه برای مصرف‌کنندگان دور از ذهن نخواهد بود. بررسی‌های انجام‌شده نیز نشان می‌دهد که تاکنون علامت تأییدی به شیوه‌ی غیرقابل رؤیت موجود نبوده است.

بر این اساس می‌توان گفت که به دلیل کارکرد متفاوت علامت تأییدی در مقایسه با علامت تجاری، لازم بود قانونگذار در تعریف این علامت بر قابل رؤیت بودن آن تأکید نماید، زیرا اساساً اشکال غیرقابل رؤیت این علامت متصور نیست. شاید بتوان همین امر را دستاویزی قرار داد برای اینکه اقدام قانون‌گذار را ناشی از مسامحه و به منظور پرهیز از تکرار عبارت قابل رؤیت و یا حتی به دلیل بداهت این امر دانست. این در حالی است که در علامت جمعی نیز که نوع غیرقابل رؤیت آن متصور نیست، قانونگذار در تعریف این نوع علامت بر قابل رؤیت بودن تأکید کرده است. پس حذف این قید در مورد علامت تأییدی را نمی‌توان صرفاً ناشی از مسامحه‌ی قانونگذار یا بداهت موضوع دانست. همانطور که پیشتر نیز اشاره شد، وجود قید «قابل رؤیت» در طرح مالکیت صنعتی پیشین، شائبه‌ی حذف هدفمند این قید را تقویت می‌نماید، ولی با توجه به اینکه اساساً نوع غیرقابل رؤیت علامت

^۱ در خصوص علامت جمعی نیز می‌توان به همین شیوه استدلال کرد. علامت جمعی کالاها و خدمات اعضای یک اتحادیه را از کالاها و خدمات سایر اتحادیه‌ها متمایز می‌کند و در واقع به عضویت تولیدکننده در اتحادیه‌ای خاص دلالت دارد. بنابراین تمایزبخشی آن نیز صرفاً ناظر به تمایز اتحادیه‌ای از اتحادیه‌ی دیگر است و بر ساختار محصول تسلطی ندارد. به علاوه، با توجه به اینکه عضویت تولیدکنندگان در اتحادیه یا گروهی خاص به مدرک محکم و غیرقابل‌خدشه‌ای نیاز دارد، علامت‌های جمعی نیز به‌صورت دیداری و قابل رؤیت به کار می‌روند، نه به‌صورت شنیداری یا صوتی. البته از آنجا که در قانون حمایت از مالکیت صنعتی به قابل رؤیت بودن علائم جمعی تصریح شده است، چالش بخصوصی در این مورد مطرح نیست.

تأییدی وجود ندارد، می‌توان علامت تأییدی را همچون علامت تجاری و جمعی به همان صورت قابل‌رؤیت از حمایت قانونگذار بهره‌مند ساخت.

ب) تأیید کیفیت یا ویژگی محصولات و خدمات: خصیصه‌ی دیگری که در قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ در تعریف علامت تأییدی ذکر شده است، تأیید ویژگی محصولات و خدمات است. به طور کلی می‌توان طیف گسترده‌ای از استانداردها را بسته به نوع محصولات و خدمات تعیین کرد. برخی از این استانداردها عبارتند از:

- استانداردهای مربوط به سلامت مواد غذایی (میزان استفاده از برخی افزودنی‌ها، مواد نگهدارنده و غیره)
- استانداردهای محیط کار (ایمنی و بهداشت محیط کار، منع بکارگیری کودکان و ...)
- استانداردهای مذهبی (همچون استاندارد حلال در خوراک و پوشاک از منظر دین اسلام)
- استانداردهای محیط زیستی (استفاده از مواد قابل بازیافت، مواد سازگار با بدن انسان، ممنوعیت استفاده از مواد مضر به لایه‌ی اوزون و ...)
- استانداردهای فرهنگی (منع نمایش خشونت، خودکشی، استعمال دخانیات، نژادپرستی و غیره در فیلم‌ها، کتاب‌ها و سایر محصولات کودک و نوجوان، و ...)
- استانداردهای مربوط به مبدأ جغرافیایی (ویژگی‌های مناطق جغرافیایی خاص یا تولید محصول توسط مردم بومی آن منطقه و) (Guriqbal, S. J. (n.d.) p. 12).

ج) آزادی دسترسی^۱: در ادامه‌ی تعریف علامت تأییدی در بند ۳ ماده‌ی ۹۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی تصریح شده است که:

«...هر شخصی که تأییدی‌دارنده‌ی علامت یا نماینده‌ی وی را به دست آورد، می‌تواند از علامت تأییدی استفاده کند.»

^۱ Openness of access

در اینجا لازم است بین دو مفهوم در علائم تأییدی تفاوت قائل شد: (۱) مالک^۱ یا دارنده^۲ و (۲) استفاده کننده^۳.

مالک یا دارنده‌ی علامت: در ماده‌ی ۹۵ به کسب تأییدیه از دارنده‌ی علامت یا نماینده‌ی وی اشاره شده است. مالک/دارنده‌ی علامت تأییدی معمولاً مؤسسه‌ای مستقل، سازمانی دولتی و ... است (Guriqbal, S. J. (n.d.) p. 9) که علامت تأییدی را به ثبت می‌رساند، به وضع استانداردها می‌پردازد، برای ارزیابی و تأیید محصولات صلاحیت دارد و در صورت احراز رعایت استانداردها مجوز استفاده از علامت تأییدی را صادر می‌نماید. چنین سازمانی می‌تواند تمامی مراحل ارزیابی انطباق را خود بر عهده بگیرد یا اینکه آن را به نمایندگانی (هیئت‌های تأیید) تفویض کند. در بند ۱۰ ماده‌ی ۹۶ قانون حمایت از مالکیت صنعتی به دو نمونه از مراجع تأییدکننده اشاره شده است که یکی سازمان ملی استاندارد و دیگری وزارت بهداشت است. البته این بند به صورت تمثیلی به ذکر نام این مراجع پرداخته است و وجود سایر مراجع تأییدکننده را انکار نمی‌کند. بنابراین نباید این گونه پنداشت که علامت تأییدی، فقط مختص به سازمان‌های دولتی است، بلکه اشخاص و مؤسسات خصوصی نیز در صورت احراز صلاحیت می‌توانند به راه‌اندازی سیستم تأیید پرداخته و علامت تأییدی خود را به ثبت برسانند. بر این اساس، کسب مالکیت علامت تأییدی، امری است که نیاز به احراز صلاحیت دارد و صرفاً با کسب مجوزهای خاص امکان‌پذیر است.^۴

استفاده کننده از علامت: استفاده کنندگان از علامت در واقع تولیدکنندگانی هستند که از مالک علامت اجازه گرفته و علامت او را بر محصولات یا خدمات خود درج می‌کنند. «آزادی دسترسی» ناظر به این دسته از افراد است. درج عبارت عام «هر شخص» در بند ۳ ماده‌ی ۹۵ نیز بدان معناست که علامت تأییدی به اتحادیه، گروه یا صنف خاصی محدود

¹ Proprietor/ Owner

² Holder

³ User

^۴ تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۹۷ قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳

نیست و هر تولیدکننده‌ای که استانداردهای موردنظر مالک علامت را رعایت کند، می‌تواند از علامت تأییدی استفاده کند. برای مثال تولیدکننده‌ای که حلال بودن محصولات او به تأیید هیئت ارزیابی انطباق رسیده باشد، می‌تواند علامت حلال را روی محصولات خود درج کند، بدون اینکه نیاز باشد به اتحادیه‌ی خاصی بپیوندد. این امر به «آزادی دسترسی» تعبیر می‌شود که وجه تمایز علامت تأییدی از علامت جمعی است. به علاوه، مالک علامت تأییدی نیز مکلف است در صورت احراز رعایت استانداردها، مجوز استفاده از علامت را به تولیدکننده اعطا کند و نمی‌تواند به اختیار خود از اعطای مجوز سر باز زند و بین تولیدکنندگان واجد شرایط تبعیض قائل شود. این فرآیند شبیه به نظام اعطای مجوزهای اجباری است که طبق آن، مالک به اعطای مجوز ملزم می‌شود. این در حالی است که مالک علامت تجاری چنین الزامی ندارد و می‌تواند به طور کلی از اعطای مجوز بهره‌برداری از علامت خود به دیگران امتناع کند (Fromer, 2017: p. 129).

شایان ذکر است آزادی دسترسی به علامت تأییدی صرفاً به تولیدکنندگانی اختصاص دارد که موفق به اخذ تأییدیه از مالک علامت شده‌اند. بنابراین چنین تولیدکنندگانی نمی‌توانند به بهانه‌ی آزادی دسترسی، علامت تأییدی خود را به دیگران انتقال دهند یا مجوز بهره‌برداری از آن را به دیگران اعطا کنند، زیرا علامت تأییدی قائم به شخص محسوب می‌شود. علاوه بر این، لزوم اخذ مجوزهای خاص موجب شده است که حتی مالک علامت تأییدی نیز اجازه‌ی انتقال یا اعطای مجوز بهره‌برداری از علامت خود به مؤسسه‌ی تأییدکننده‌ی دیگری را نداشته باشد و علامت در خصوص او نیز قائم به شخص باشد. ماده‌ی ۱۱۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی نیز به این مهم اشاره داشته و تصریح می‌کند که علامت تأییدی یا اظهارنامه‌ی آن نمی‌تواند موضوع قرارداد اجازه‌ی بهره‌برداری یا انتقال باشد. بنابراین استفاده‌کنندگان از علامت تأییدی که مالک آن محسوب نمی‌شوند، به طریق اولی حق انتقال یا اعطای اجازه‌ی بهره‌برداری از آن به دیگری را ندارند.

د) منع مالک از استفاده از علامت تأییدی: آنچه در بند ۳ ماده‌ی ۹۵ در تعریف علامت تأییدی ذکر شده است، در سه بند الف، ب و ج مورد بررسی قرار گرفت در این بند به یک عنصر مهم اشاره می‌شود که در قانون ۱۴۰۳ مورد اشاره قرار نگرفته و آن «ممنوعیت

مالک علامت تأییدی در استفاده از علامت» است. باید توجه داشت که این عنصر در قوانین برخی کشورها به عنوان بخشی از تعریف علامت تأییدی ذکر شده، و در برخی دیگر از قوانین ذیل شرایط ثبت علامت ذکر شده است.^۱ در این نوشتار نیز ابتدا ذیل تعریف علامت، و در گفتار بعد ذیل شرایط متقاضی ثبت به این مهم اشاره می‌شود.

منظور از ممنوعیت مالک در استفاده از علامت تأییدی آن است که مالک علامت تأییدی (تأییدکننده)^۲ نمی‌تواند تولیدکننده‌ی محصولات و خدماتی باشد که خودش استانداردهای مربوط به آن‌ها را وضع می‌کند و ارزیابی انطباق آن‌ها را نیز تحت نظر دارد. در چنین وضعیتی، مالک، خود به یکی از رقبا در تجارت آن محصول تبدیل شده و چنانچه یک یا چند تن از تولیدکنندگان را رقیب خود ببیند، با اعمال غرض‌ورزی از صدور مجوز امتناع می‌نماید (Fromer, 2017: p. 130). این در حالی است که مالک علامت تأییدی نباید تبعیضی بین تولیدکنندگان واجد شرایط اعمال کند. باید توجه داشت که یکی از دلایل مهم در جلب اعتماد مصرف‌کنندگان این است که علامت تأییدی به صرف ادعای تولیدکننده بر محصول نقش نبسته، بلکه درج آن بر روی کالا حاصل تأیید و گواهی یک شخص ثالث بی‌طرف است. فعالیت چنین مرجعی در همان عرصه‌ی تجاری بی‌طرفی او را خدشه‌دار کرده و فرآیند تأیید را نیز مغرضانه و بی‌اعتبار خواهد ساخت.

علی‌رغم اهمیت این موضوع، قانونگذار اشاره‌ای به آن نداشته و ضمانت‌اجرائی نیز برای آن مقرر نکرده است. امری که راه را برای سوء استفاده‌ی مالک علامت هموار کرده و می‌تواند اعتبار کل فرآیند تأیید را نیز زیر سؤال ببرد.^۳

^۱ در قانون ایتالیا ممنوعیت مالک در استفاده از علامت تأییدی در تعریف علامت ذکر شده است. در قوانین کانادا و هند تحت عنوان شرایط ثبت و در قوانین دانمارک و فنلاند نیز تحت عنوان شرایط متقاضی ثبت ذکر شده است. در قانون انگلستان و پاکستان نیز در قسمتی ذیل تعریف علامت با عنوان «طبیعت کسب و کار مالک» به این ممنوعیت اشاره شده است. مورد متفاوتی که در خلال بررسی قوانین مشاهده شد، کشور استرالیا بود که هیچ ممنوعیتی در این خصوص قائل نشده و تصریح کرده که کالاها و خدمات هر شخصی حتی مالک علامت می‌تواند مورد تأیید مالک واقع شود (قانون علائم تجاری ۱۹۹۵ استرالیا، ماده‌ی ۱۶۹).

^۲ Certifier

^۳ برخلاف علامت تأییدی که مالک آن از استفاده از علامت منع شده است، در علامت جمعی چنین منعی وجود ندارد، لیکن مالک علامت جمعی با ممنوعیت دیگری مواجه است و آن این است که نباید از علامت به تنهایی

گفتار دوم) شرایط ثبت علامت تأییدی و ضمانت اجرای نقض

پس از بررسی مفهوم علامت تأییدی، به شرایط ثبت و همچنین ضمانت اجرای نقض آن اشاره می‌شود.

مبحث اول: شرایط ثبت علامت تأییدی

پیش از ورود به این بحث باید توجه داشت که به حکم تبصره‌ی ماده‌ی ۹۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی:

«تمامی مواد مربوط به علامت تجاری در مورد علامت تأییدی نیز مجری است، مگر اینکه ترتیب دیگری مقرر شده باشد.»

تخصیص صدر تبصره‌ی فوق با جمله‌ی «مگر اینکه ترتیب دیگری مقرر شده باشد» راه را برای وضع الزامات متفاوت برای علائم تأییدی هموار می‌سازد. بر این اساس برخی مواد این قانون ناظر به کلیه‌ی اقسام علامت تجاری از جمله علامت تأییدی است و برخی دیگر تنها به علامت تأییدی اختصاص دارد.

در این مبحث مواد مربوط به شرایط ثبت علامت تأییدی در سه قسمت تحت عناوین «علائم غیرقابل ثبت»، «متقاضی ثبت» و «مندرجات اظهارنامه‌ی ثبت» بررسی می‌گردد.

الف) علائم غیرقابل ثبت:

ماده‌ی ۹۶ قانون حمایت از مالکیت صنعتی به مواردی می‌پردازد که به عنوان علامت تجاری قابل ثبت نیست. البته واضح است که موارد مطرح‌شده در این ماده به عنوان علامت جمعی یا تأییدی نیز قابلیت ثبت ندارد. در این نوشتار، صرفاً به بند ۱۰ که به موضوع مقاله مرتبط است اشاره می‌شود:

استفاده کند، در غیر این صورت به حکم تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۱۱۰ قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ علامت او ابطال خواهد شد؛ چرا که علامت جمعی برای استفاده‌ی جمعی اعضای اتحادیه طراحی شده و استفاده‌ی فردی مالک مخالف این هدف است. درج چنین مقرره‌ای در قانون ۱۴۰۳ حاکی از آن است که قانونگذار در این قانون به کارکرد خاص علامت جمعی توجه داشته، ولی کارکرد خاص علامت تأییدی را نادیده انگاشته است.

«علامتی که عین یا شبیه علائمی باشد که سازمان‌ها و مراجع تأییدکننده، از قبیل سازمان ملی استاندارد ایران و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای تأیید کالاها و خدمات صادر می‌نمایند».

در بند ۱۰ به صورت تمثیلی به برخی مراجع تأییدکننده از قبیل سازمان ملی استاندارد ایران و وزارت بهداشت اشاره شده و ثبت علائمی که عین یا شبیه علائم این سازمان‌ها باشد، ممنوع اعلام شده است. این در حالی است که در قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ۱۳۸۶ چنین ممنوعیتی ذکر نشده بود. این امر حاکی از آن است که قانونگذار در قانون ۱۴۰۳ به علامت‌های تأییدی توجه ویژه داشته، و علاوه بر شناسایی این علائم، ثبت علامت‌هایی یکسان یا مشابه با علامت‌های تأییدی را نیز منع کرده است. توجه بیش‌تر به بندهای ماده ۹۶ نشان می‌دهد که قانونگذار علائم تأییدی را همانند نشان‌های مملکتی (بند ۸)^۱ و علائم مربوط به دوران تاریخی و آثار باستانی (بند ۹)^۲ مورد حمایت قرار داده است که بیانگر اهمیت مقوله‌ی تأیید و استاندارد از دیدگاه قانونگذار است.

ب) متقاضی ثبت:

در این قسمت شرایط و الزامات ناظر به متقاضی ثبت علامت تأییدی تحت سه عنوان بررسی می‌گردد: نوع شخصیت متقاضی ثبت، نوع کسب و کار متقاضی ثبت، و احراز صلاحیت متقاضی ثبت.

ب-۱) نوع شخصیت متقاضی ثبت:

به طور معمول متقاضیان ثبت علامت تأییدی اشخاص حقوقی هستند. چرا که سیستم تأیید، سیستمی عریض و طویل بوده و طبیعتاً راه‌اندازی چنین سیستمی به امکانات گسترده و مجموعه‌ای منسجم نیاز دارد، از این رو بسیاری از علائم تأییدی به نهادهای

^۱ بند ۸ ماده ۹۶: علامتی که عین یا شبیه نشان نظامی، پرچم، یا سایر نشان‌های مملکتی یا نام یا نام اختصاری یا حروف اول یک نام یا نشان رسمی متعلق به یک کشور، سازمان بین‌الدولی یا سازمان‌هایی که تحت معاهده (کنوانسیون)‌های بین‌المللی تأسیس شده‌اند، بوده یا موارد مذکور یکی از اجزای آن علامت باشد، مگر آنکه مقام صلاحیتدار کشور مربوط یا سازمان ذی ربط، اجازه ثبت آن را صادر کرده باشد.

^۲ علامتی که عین یا به طرز گمراه‌کننده‌ای شبیه علائم مربوط به دوران تاریخی یا آثار باستانی باشد.

مقتدری همچون وزارتخانه‌ها، سازمان‌های دولتی، مؤسسات وابسته به دولت، شهرداری‌ها و ... تعلق داشته و توسط آن‌ها مدیریت می‌شوند. سایر اشخاص حقوقی نیز در صورتی که از وزارتخانه‌ی مربوطه مجوز اخذ کنند می‌توانند چنین سیستمی را راه‌اندازی کرده و علامت تأییدی خود را به ثبت برسانند. بنابراین هر شخص حقوقی که مجوزهای لازم را داشته باشد، می‌تواند برای ثبت علامت در مرجع ثبت اقدام کند (Submission of the (United States of America Certification and Collective Marks Formalities, 2009: p. 3. بر این اساس، یکی از محدودیت‌هایی که نسبت به متقاضیان ثبت علامت تأییدی اعمال می‌شود، برخورداری از شخصیت حقوقی است (WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, 2010: p.5). با وجود این، در تعداد اندکی از کشورها^۱ به اشخاص حقیقی نیز اجازه‌ی ثبت علامت تأییدی داده شده است. (محمدخانی بالسنی، پیشین، ص. ۱۰۴).

در قانون حمایت از مالکیت صنعتی الزامی مبنی بر اینکه متقاضی ثبت علامت تأییدی لزوماً یک شخص حقوقی باشد وجود ندارد. بنابراین در حال حاضر طبق قانون ۱۴۰۳ اشخاص حقیقی نیز می‌توانند برای ثبت علامت تأییدی درخواست دهند. مگر اینکه گفته شود قانونگذار برخورداری از شخصیت حقوقی را جزء لاینفک شرایط متقاضی ثبت علامت تأییدی دانسته است. ذکر مصادیقی از سازمان‌های تأییدکننده در این قانون، همچون وزارت بهداشت و سازمان ملی استاندارد نیز می‌تواند شاهی بر این مدعا تلقی شود؛ به طوری که اساساً از دیدگاه قانونگذار، مرجع تأیید در قالب شخص حقیقی متصور نباشد. همچنین ممکن است این سؤال مطرح شود که از نقطه‌نظر قانونگذار ایرانی، اشخاص حقوقی حقوق خصوصی نیز می‌توانند سیستم تأیید راه‌اندازی کرده و علامت تأییدی به ثبت برسانند؟ اگر پاسخ منفی باشد، به رسمیت شناختن علائم تأییدی در قانون ۱۴۰۳ از اساس بیهوده خواهد بود. زیرا علائم استاندارد پیش از این در قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵) و قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد (۱۳۹۶) نیز از حمایت‌هایی برخوردار بوده‌اند. بنابراین شناسایی علامت جدیدی به نام علامت تأییدی می‌تواند حاکی

^۱ کشور مصر (ماده‌ی ۷۰ «قانون راجع به حمایت از حقوق مالکیت فکری» مصوب ۲۰۰۲)

از عزم قانونگذار برای ایجاد نظام حمایتی گسترده‌تر با دامنه‌ی شمول وسیع‌تر از علائم استاندارد دولتی باشد.

ب-۲) نوع کسب و کار متقاضی ثبت (استفاده یا عدم استفاده از علامت تأییدی توسط مالک):

موضوع دیگری که نسبت به متقاضی ثبت بررسی می‌شود، نوع (طبیعت) کسب و کار متقاضی یا همان شرط ممنوعیت مالک علامت تأییدی از استفاده از آن است. اهمیت این شرط به حدی است که کشف خلاف آن از موجبات ابطال علامت است (Belson, 2001 : p. 32).

همانطور که در گفتار اول نیز اشاره شد، درج این ممنوعیت در قانون حمایت از مالکیت صنعتی مغفول مانده که یکی از ایرادات مهم وارد بر این قانون است. برعکس حتی ممکن است از برخی مواد این قانون اینطور استنباط شود که قانونگذار مالک علامت تأییدی را ملزم کرده که در حوزه‌ی مربوطه فعالیت نیز بنماید. برای تفهیم بهتر این موضوع لازم است ماده‌ی ۹۸ قانون مورد مطالعه قرار گیرد که در این نوشتار، تنها به بند ۲ آن اشاره می‌شود. طبق این ماده:

«متقاضی ثبت باید ضمن پرداخت هزینه‌های قانونی، موارد زیر را به اظهارنامه پیوست کند:

۱- ...

۲- مدرک دال بر تعهد متقاضی به استفاده از علامت یا تعهد نامبرده به ارائه‌ی مدارک فعالیت در حوزه‌ی تولید، توزیع یا خدمات، مطابق آیین‌نامه‌ی اجرایی این قانون...

تبصره: در صورتی که متقاضی ظرف یک سال از تاریخ ثبت علامت از علامت استفاده نکند یا مدرک دال بر فعالیت خود را ارائه ندهد، گواهی‌نامه‌ی ثبت علامت از تاریخ تقدیم اظهارنامه ملغی محسوب می‌شود.»

ماده‌ی فوق به بیان مدارکی می‌پردازد که متقاضی ثبت باید الزاماً به اظهارنامه پیوست نماید و از آنجا که مواد مربوط به علامت تجاری بر علامت تأییدی نیز مجری است، متقاضی ثبت علامت تأییدی نیز باید مدارک مذکور در این ماده را به مرجع ثبت تسلیم نماید. طبق بند ۲ این ماده متقاضی ثبت علامت تجاری به استفاده از علامت یا ارائه‌ی مدارک فعالیت در حوزه‌ی مربوطه ملزم شده است. اهمیت این تعهد به حدی است که اگر متقاضی ظرف یک سال از تاریخ ثبت علامت، مدارک فعالیت خود را ارائه ندهد، گواهینامه‌ی ثبت او ملغی می‌شود. گرچه این مقرر در علائم تجاری قابل پذیرش است، ولی اعمال آن بر علامت تأییدی با ایرادات اساسی مواجه است؛ در واقع قاعده‌ی عمومی آن است که مالک علامت تأییدی نباید در زمره‌ی استفاده‌کنندگان از این علامت باشد،^۱ زیرا استفاده‌ی مالک علامت تأییدی از آن با طبیعت این علامت منافات دارد. برای رهایی از این تعارض می‌توان دو راهکار را در پیش گرفت:

- ۱) در این ماده، دو مقوله‌ی «استفاده از علامت» و «فعالیت در حوزه‌ی تولید، توزیع یا خدمات» تفکیک شده است. فعالیت در حوزه‌ی تولید، توزیع یا خدمات قطعاً در مورد علامت تأییدی قابل اعمال نیست، ولی ممکن است بتوان شرط «استفاده از علامت» را طوری تفسیر کرد که بر علامت تأییدی نیز قابل اعمال باشد؛ بدین نحو که در خصوص علامت‌های تأییدی، «استفاده از علامت» را نه به معنای استفاده از آن برای محصولات و خدمات، بلکه به معنای انجام فرآیند ارزیابی انطباق و اعطای اجازه‌ی استفاده از آن به تولیدکنندگان واجد شرایط دانست. در این صورت، چنین شرطی با سازوکار علامت تأییدی منافاتی نخواهد داشت.
- ۲) راهکار دوم این است که بند ۲ ماده‌ی ۹۸ به طور کلی بر علائم تأییدی اعمال نگردد، چرا که با طبیعت این علائم در تعارض است.

^۱ با بررسی قانون چند کشور ملاحظه شد که اکثر کشورها چنین ممنوعیتی را در قوانین خود درج کرده‌اند و تنها در کشور استرالیا این ممنوعیت لحاظ نشده است.

اگر راهکار اول پذیرفته شود، در این صورت ماده‌ی ۱۰۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی چطور تفسیر می‌شود؟ این ماده به حقوق استفاده‌کننده‌ی مقدم اشاره دارد و برای استفاده‌کننده از علامت تجاری پیش از ثبت آن، حقوقی را شناسایی کرده است. حال اگر شرط «استفاده از علامت» بر علامت تأییدی نیز اعمال گردد، در این صورت باید پذیرفت که مالک علامت تأییدی می‌تواند قبل از ثبت رسمی علامت از آن استفاده کرده، یعنی به فرآیند ارزیابی انطباق و تأیید بپردازد. این در حالی است که صلاحیت مالک علامت تأییدی در تأیید محصولات باید احراز شود و مالک نمی‌تواند بدون طی این مراحل و قبل از ثبت از علامت استفاده نماید. بنابراین شایسته است مفهوم استفاده از علامت به همان معنای رایج خود یعنی «درج علامت بر محصولات» و «استفاده‌ی واقعی از آن در تجارت» (بهادری جهرمی & شاکری، پاییز و زمستان ۱۴۰۱: ص ۱۳۶) تعبیر شود و اساساً بند ۲ ماده‌ی ۹۸، ماده‌ی ۱۰۵ و همچنین ماده‌ی ۱۱۰ که بر ابطال علامت به علت عدم استفاده تأکید دارد^۱، بر علامت تأییدی اعمال نگردد. (یعنی همان راهکار دوم).

البته اگر در این قانون مالک علامت تأییدی از استفاده از آن منع شده بود، راهکار دوم قابل اعمال بود و این امکان وجود داشت که اساساً شرط تعهد به استفاده از علامت را بر علامت تأییدی اعمال نکرد، اما فقدان این ممنوعیت، حل و فصل این موضوع را در هاله‌ای از ابهام قرار می‌دهد. بنابراین لازم است قانونگذار در این خصوص تدبیری اندیشیده و با اعمال اصلاحاتی در قانون ۱۴۰۳ راجع به این موضوع تعیین تکلیف نماید.

ب-۳) احراز صلاحیت متقاضی ثبت:

شرط لازم دیگر برای متقاضی ثبت علامت تأییدی آن است که صلاحیت او برای تأیید محصولات و خدمات احراز شود؛ امری که مستلزم اخذ گواهی از مقامات یا مراجع صلاحیتدار است (WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial

^۱ طبق ماده‌ی ۱۱۰ قانون حمایت از مالکیت صنعتی این امکان وجود دارد که با اثبات عدم استفاده از علامت به مدت سه سال کامل از تاریخ ثبت، ابطال گواهینامه‌ی علامت از مرجع قضایی درخواست شود.

۹۷ (Designs and Geographical Indications, 2010: p.10). در همین راستا تبصره‌ی ماده‌ی ۹۷

قانون حمایت از مالکیت صنعتی مقرر می‌دارد:

«در مورد علامت تأییدی باید گواهی مقام صلاحیتدار دائر بر تصدیق صلاحیت ثبت علامت تأییدی به پیوست اظهارنامه ارائه شود.»

گرچه در این تبصره به «صلاحیت ثبت» اشاره شده است، اما می‌توان آن را به صلاحیت تأیید محصولات نیز تعبیر کرد؛ چرا که ثبت علامت تأییدی مستلزم انجام فرآیند ارزیابی انطباق و تأیید محصولات و خدمات است.

همانطور که پیشتر نیز اشاره شد، لزوم احراز صلاحیت متقاضی موجب می‌شود که مالکیت علامت تأییدی قائم به شخص باشد. از این رو انتقال یا اعطای مجوز بهره‌برداری آن نیز ممنوع است. (ماده‌ی ۱۱۵ قانون حمایت از مالکیت صنعتی)

ج) مندرجات اظهارنامه‌ی ثبت:

علاوه بر مواردی همچون توصیف علامت، نمونه علامت، و فهرست کالاها و خدمات تحت پوشش علامت که در اظهارنامه‌ی ثبت تمامی انواع علائم درج می‌شود، قانونگذار در تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۹۷ الزامات دیگری را نیز برای ثبت علامت تأییدی مقرر کرده است:

- ۱- باید حتماً عنوان «علامت تأییدی» را در اظهارنامه‌ی ثبت درج کند،
- ۲- باید نسخه‌ای از دستورالعمل‌ها و شرایط استفاده از علامت تأییدی را به همراه آخرین تغییرات آن ضمیمه‌ی اظهارنامه نماید،
- ۳- باید گواهی مقام صالح در خصوص تصدیق صلاحیت ثبت علامت تأییدی را پیوست اظهارنامه نماید.

بند اول این تبصره نیازی به توضیح ندارد. بند سوم نیز در قسمت شرایط متقاضی مورد مطالعه قرار گرفت. در ادامه بند دوم بررسی می‌گردد:

گفته شد که علامت تأییدی بیانگر رعایت استانداردهایی معین است. از آنجا که این استانداردها بخشی از هویت علامت تأییدی را تشکیل می‌دهند، پس لازم است آن‌ها نیز به مرجع ثبت تسلیم شده و مورد بررسی قرار گیرند.

- اینکه چه مواردی باید در دستورالعمل‌ها و شرایط استفاده از علامت تأییدی درج شود، در تبصره‌ی ۲ ماده ۹۷ قانون بیان شده است:
- «...خصوصیات مشترک یا کیفیت کالاها و خدمات تولیدی در یک منطقه‌ی جغرافیایی معین یا مورد تأیید...»
 - ضمانت اجرای مربوط به عدم رعایت شرایط و دستورالعمل‌های یادشده...»
- به طور کلی کشورها در قوانین خود مواردی را در شمار دستورالعمل‌های استفاده از علامت ذکر می‌کنند. در این نوشتار به عنوان نمونه بر دستورالعمل‌های اداره‌ی مالکیت فکری کشور سنگاپور تمرکز شده است که عبارتند از:
- ویژگی‌های تعیین‌شده برای کالاها و خدمات: که به عنوان عنصر اصلی علامت تأییدی باید به طور دقیق و شفاف بیان شود (WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, 2010: p. 10)
 - نحوه‌ی انجام فرآیند ارزیابی انطباق: در صورتی که خود متقاضی ثبت، عملیات ارزیابی انطباق را انجام ندهد و آن را به نمایندگانی تفویض کند، جزئیات مربوط به مؤسسه‌ی تأییدکننده نیز باید ذکر شود (Intellectual Property Office of Singapore, 2024: p. 24)
 - نحوه‌ی نظارت مالک بر استفاده از علامت: جزئیات مربوط به فرآیند نظارت باید به مرجع ثبت اعلام شود (Intellectual Property Office of Singapore, 2024: p. 24)
 - هزینه‌های استفاده از علامت: اعلام این هزینه‌ها مالک علامت را از تعیین هزینه‌های گزاف و نامعقول باز می‌دارد (Intellectual Property Office of Singapore, 2024: p. 25)
 - رویه‌های حل و فصل اختلافات بین متقاضی ثبت (به عنوان مالک) و استفاده‌کننده از علامت: این نیز بر تعیین شخص یا هیئتی مستقل همچون داور، هیئت داور یا دادگاه، با لحاظ حق تجدیدنظرخواهی اشاره دارد (Intellectual Property Office of Singapore, 2024: p. 26)
 - اطلاع هرگونه تغییر و اصلاح در دستورالعمل‌های استفاده از علامت به مرجع ثبت جهت آگاهی و اطلاع‌رسانی به عموم (WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, 2010: p. 10-11)

- و مواردی همچون جریمه‌ها و ضمانت‌اجراهای عدم رعایت استانداردها، و غیره که در برخی دیگر از قوانین ذکر شده است.^۱

ناگفته نماند که رویکرد کشورها در تعیین دستورالعمل‌های فوق یکسان نیست و قانون حمایت از مالکیت صنعتی ایران نیز تنها به چند مورد از موارد مذکور بسنده کرده است. قانونگذار در ادامه‌ی تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۹۷ می‌گوید:

«همچنین هر گونه تغییر در دستورالعمل‌ها و شرایط استفاده از علامت تأییدی باید به صورت مکتوب توسط مالک علامت به مرجع ثبت اعلام شود. این تغییرات قبل از ثبت هیچ اثری ندارد و خلاصه‌ای از این تغییرات نیز باید توسط مرجع ثبت آگهی شود.»

در تبصره‌ی فوق تأکید شده که اعمال تغییرات در دستورالعمل‌ها و شرایط استفاده از علامت تأییدی باید به ثبت برسد و در غیر این صورت فاقد اثر خواهد بود. به نظر می‌رسد منظور از بی اثر بودن در این تبصره، بطلان است. زیرا استفاده کنندگان از علامت تأییدی ملزم به رعایت دستورالعمل‌ها هستند و در صورت عدم رعایت آن‌ها با ضمانت‌اجراهای مقرر مواجه می‌شوند. بنابراین لازم است هر گونه تغییر در شرایط استفاده از علامت به ثبت رسیده، آگهی شود و به اطلاع عموم از جمله استفاده کنندگان از علامت برسد. علاوه بر این سایر تولیدکنندگانی که قصد دریافت مجوز استفاده از علامت را دارند نیز باید به نحو صحیح و اطمینان بخشی از دستورالعمل‌ها مطلع شوند تا قادر باشند خود را با آن‌ها تطبیق دهند. بنابراین عدم ثبت تغییرات به منزله‌ی بطلان آن‌هاست.

مبحث دوم: ضمانت اجرای نقض علامت تأییدی

نقش مهم علامت تأییدی در القای برتری محصولات و تأثیر آن بر جلب اعتماد مشتریان، استفاده‌ی غیرمجاز از این علائم را در پی داشته است. امری که موجب شد حتی پیش از شناسایی علامت تأییدی در قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳، برخی دیگر از قوانین ایران، گرچه از علامت تأییدی نام نبرده‌اند، ولی با تمرکز بر علائم استاندارد، به تعیین ضمانت اجرا برای جعل آن بپردازند.

^۱ ماده‌ی ۱۷ آیین‌نامه‌ی اجرایی علامت تجاری کمیسیون اروپا (۵ مارس ۲۰۱۸)

در این راستا تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) (۱۳۷۵) مقرر می‌دارد:

«هر کس عمداً و بدون داشتن مستندات و مجوز رسمی داخلی و بین‌المللی و به منظور القاء شبهه در کیفیت تولیدات و خدمات از نام و علائم استاندارد ملی یا بین‌المللی استفاده نماید به حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.»

در صدر ماده‌ی ۵۲۵ این قانون، علاوه بر جبران خسارت، مجازات حبس از یک تا ده سال برای مرتکبان جرائم تحت پوشش این ماده تعیین شده است. بر این اساس مجازات استفاده‌ی عمدی و بدون مجوز از علائم استاندارد ملی و بین‌المللی نیز ده سال حبس خواهد بود.

ماده‌ی دیگری که به تعیین ضمانت اجرا برای نقض علائم استاندارد پرداخته، ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد (۱۳۹۶) است که به بند ۶ آن اشاره می‌شود:

«موارد زیر جرم محسوب می‌شود و مرتکبان به مجازات‌های تعیین شده با حکم دادگاه محکوم می‌شوند:

۶- چاپ علامت استاندارد بدون دریافت مستندات قانونی دارا بودن پروانه کاربرد علامت استاندارد معتبر و یا تأییدیه از سازمان، به حبس تعزیری درجه هفت یا جزای نقدی درجه چهار و یا هر دو مجازات»

این بند با تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ که آن نیز به استفاده‌ی غیرمجاز از علامت استاندارد می‌پردازد تعارض دارد. همین تعارض موجب شد که در تاریخ ۱۳۹۷/۱۱/۰۸ نشست قضایی با موضوع «جعل علامت استاندارد» (جعل علامت استاندارد، صورتجلسه نشست قضایی، ۱۳۹۷) تشکیل شود.

پرسش مطرح شده در این نشست بدین شرح است:

«جعل علامت استاندارد مشمول کدام قانون است؟

(تبصره‌ی ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ و یا بند ۶ ماده ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۰۴ که متن آن به شرح ذیل است:

چاپ علامت استاندارد بدون دریافت مستندات قانونی، دارا بودن پروانه کاربرد علامت استاندارد معتبر و یا تأییدیه از سازمان، به حبس تعزیری درجه ۷ یا جزای نقدی درجه ۴ و یا هردو مجازات)»

اقلیت قضات در پاسخ به این پرسش به سوءنیت مرتکب پرداخته و تفاوت دو ماده را در وجود یا فقدان سوءنیت مرتکب دانسته‌اند:

«تفاوت تبصره ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ و بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد، در **هدف و انگیزه‌ی مرتکب** است، به این شرح که چنانچه هدف مرتکب از جعل علائم استاندارد ملی و بین‌المللی، القای شبهه در کیفیت تولیدات و خدمات باشد مشمول تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ است و در صورتی که تولیدات و خدمات، کیفیت فنی استاندارد را داشته باشد (با آزمایش‌های استاندارد) و صرفاً به دلیل نداشتن مستندات و مجوز رسمی داخلی و بین‌المللی، مرتکب بدون انگیزه‌ی القای شبهه در کیفیت تولیدات و خدمات از نام و علائم استاندارد ملی یا بین‌المللی استفاده نماید مشمول بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد می‌گردد. به عبارت دیگر تفاوت دو قانون مذکور در سوءنیت مرتکب است.»

ملاحظه می‌شود که ذکر عبارت «با هدف القای شبهه در کیفیت کالاها و خدمات» در تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات موجب شده است تا این گروه از قضات، بین دو ماده‌ی قانونی مورد بحث تفاوت قائل شوند، به گونه‌ای که اگر کالاها و خدمات استاندارد نباشند ولی از علامت استاندارد برای معرفی آن‌ها استفاده شود، موضوع مشمول قانون تعزیرات بوده، و اگر به‌راستی واجد استانداردها بوده (یعنی باکیفیت باشند) و صرفاً بدون مجوز از علامت استاندارد استفاده شود، موضوع مشمول بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد باشد.

در مقابل، اکثریت قضات بر عنصر مادی جرم تمرکز کرده و معتقدند: «تفاوت دو ماده‌ی قانونی مورد بحث، در **رفتار مادی** آنها است؛ به این شرح که رفتار مادی تبصره‌ی ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۵ مربوط به شخصی است که علائم استاندارد ملی و بین‌المللی را بدون داشتن مستندات و مجوز رسمی داخلی و بین‌المللی مورد استفاده

قرار می‌دهد. یعنی ناظر به تولیدکننده است، لیکن بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد مربوط به شخصی است که علائم استاندارد را بدون دریافت مستندات قانونی چاپ می‌کند یعنی ناظر به چاپ‌کننده در چاپخانه است که ممکن است گاهی خود تولیدکننده نیز نسبت به چاپ آن علامت اقدام نماید که در این صورت اتهامات وی، دو اتهام و مشمول تعدد مادی جرائم می‌شود (چاپ علامت استاندارد بدون مجوز، استفاده از علامت استاندارد بدون مجوز). لازم به ذکر است با توجه به ماده‌ی ۵۲ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد، تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ نسخ نشده است.»

عده‌ای معتقدند با توجه به تصویب قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد، تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ نسخ شده و اساساً موضوع سؤال منتفی است (همان) لیکن همانطور که در نظر اکثریت قضات نیز تصریح شده است، به نظر نمی‌رسد تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ نسخ شده باشد؛ زیرا طبق ماده‌ی ۵۲ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد: «هرگاه در سایر قوانین، برای تخلفات مذکور در این قانون مجازات شدیدتری مقرر شده باشد، مرتکب به مجازات اشد محکوم می‌شود.»

ماده‌ی مذکور حاکی از آن است که قانونگذار به سایر قوانین از جمله تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات نیز نظر داشته و مجازات اشد را برای مرتکبان در نظر گرفته است. علاوه بر این، ماده‌ی ۵۹ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد که به قوانین منسوخ پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون می‌پردازد، هیچ اشاره‌ای به تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ نداشته و آن را در شمار موارد منسوخ ذکر نکرده است.

در نهایت نظر هیئت عالی بدین شرح است:

«چنانچه هدف مرتکب از جعل، القای شبهه در کیفیت تولیدات و خدمات باشد تبصره‌ی ذیل ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی تعزیرات عنصر قانونی عمل و مفروض بر فقد هدف مرقوم، چنانچه بدون مجوز اقدام نموده از جمله مصادیق بند ۶ ماده ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد می‌باشد.»

ملاحظه می‌شود که هیئت عالی نظر اقلیت را پذیرفته است و بنابراین با لحاظ تفاوت در عنصر معنوی، عمل ارتكابی حسب مورد مشمول تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ تعزیرات یا بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد خواهد بود. ولی این پایان بحث نیست، چرا که نشست قضایی مورد اشاره زمانی برگزار شد که قانون حمایت از مالکیت صنعتی تصویب نشده بود. در شرایط کنونی که قانون حمایت از مالکیت صنعتی به تصویب رسیده و برای نقض علائم تأییدی ضمانت اجرای کیفری مقرر کرده است، چالش جدیدی در این عرصه ایجاد شده است.

قانون حمایت از مالکیت صنعتی در ماده‌ی ۱۳۱ به بیان اعمال مجرمانه پرداخته است که در اینجا تنها بند ۲ این ماده مورد اشاره قرار می‌گیرد. طبق این ماده: «ارتكاب هر يك از رفتارهاي زیر جرم محسوب و مرتكب علاوه بر جبران خسارت و ضبط اموال و عوائد حاصل از جرم به پرداخت جزاي نقدي درجه پنج يا جزاي نقدي معادل دو برابر خسارات وارد شده، هرکدام که بیشتر باشد محکوم می‌شود:

۲- هرگونه بهره برداري و استفاده‌ی غیرمجاز از نام تجاري، علامت تجاري، علامت جمعي و يا علامت تأییدی برخلاف مقررات مندرج در این قانون به نحوی که نوعاً باعث فریب عموم شود.»

حال این سؤال مطرح است که بند ۲ ماده‌ی ۱۳۱ قانون حمایت از مالکیت صنعتی چطور با تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات و بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد قابل جمع است؟ در پاسخ به این سؤال لازم است ابتدا موضوعی که هر کدام از این سه ماده تحت پوشش دارند بررسی شود:

- تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) ناظر به علامت‌های استاندارد ملی و بین‌المللی است.

- قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد به تصریح ماده‌ی ۱ این قانون، به بیان جایگاه، شرح وظایف و اختیارات سازمان ملی استاندارد ایران می‌پردازد. بنابراین علامت‌هایی که سازمان ملی استاندارد ایران متولی مدیریت و نظارت بر آن‌هاست، مشمول قانون

تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد است. علامت استاندارد ایران و علامت حلال^۱ دو نمونه از این علائم‌اند. همچنین طبق تبصره‌ی ۴ ماده‌ی ۱ این قانون، خدمات بهداشتی، درمانی و دارویی از شمول این قانون خارج است. این موارد به سازمان غذا و دارو (وابسته به وزارت بهداشت) واگذار شده است. بر این اساس بند ۶ ماده‌ی ۴۰ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد به برخی از علائم استاندارد ملی می‌پردازد و نمی‌توان نقض تمام علائم تأییدی را مشمول آن دانست.

- بند ۲ ماده‌ی ۱۳۱ قانون حمایت از مالکیت صنعتی به‌صورت عام بیان شده است و هرگونه استفاده‌ی غیرمجاز از علامت تأییدی را صرف‌نظر از اینکه چه سازمان یا نهادی مالک آن علامت است مورد حمایت قرار داده است.

ملاحظه می‌شود که قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد قانون خاص و قانون حمایت از مالکیت صنعتی قانون عام است. با توجه به اینکه خاص سابق، عام لاحق را تخصیص می‌زند، می‌توان استفاده‌ی غیرمجاز از علائم استاندارد تحت مدیریت سازمان ملی استاندارد را مشمول قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد دانست و سایر علائم تأییدی (علامت‌های تأییدی متعلق به سایر نهادها همچون وزارت بهداشت، یا علائم تأییدی اشخاص حقوقی خصوصی) را تحت شمول قانون حمایت از مالکیت صنعتی قرار داد.

با این حال، در خصوص تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی نمی‌توان به همین شیوه استدلال کرد. چرا که این تبصره همچون قانون حمایت از مالکیت صنعتی نگاهی همه‌جانبه دارد و بر خلاف قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد به سازمان خاصی محدود نیست. به علاوه، این تبصره دایره‌ی شمول گسترده‌تری داشته و علاوه بر استانداردهای ملی، استانداردهای بین‌المللی را نیز تحت پوشش دارد.

همچنین همانطور که در بند ۲ ماده‌ی ۱۳۱ قانون حمایت از مالکیت صنعتی بر عنصر فریب تأکید شده است: «... به نحوی که عرفاً باعث فریب عموم شود»، در تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ نیز به «القاء شبهه در کیفیت کالاها و خدمات» اشاره شده است.

^۱ طبق تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۷ قانون تقویت و توسعه‌ی نظام استاندارد، سازمان ملی استاندارد ایران تنها مرجع رسمی اعطای نشان حلال در کشور است.

ممکن است در اینجا قائل به نسخ ضمنی تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات شد؛ زیرا عبارات مندرج در بند ۲ ماده‌ی ۱۳۱ قانون حمایت از مالکیت صنعتی به نحوی بیان شده است که هر نوع نقض علامتی را پوشش می‌دهد. حتی نحوه‌ی بیان عنصر فریب در این ماده: «... به نحوی که نوعاً باعث فریب عموم شود»، به گونه‌ای است که فریب راجع به هر موضوعی را شامل می‌شود، خواه فریب راجع به کیفیت کالاها و خدمات باشد، خواه راجع به عدم انجام فرآیند ارزیابی انطباق و عدم کسب مجوز از مالک علامت تأییدی. پس حتی اگر کیفیت کالاها و خدمات مطلوب باشد، باز هم استفاده‌ی غیرمجاز از علامت تأییدی مشمول مجازات مقرر در قانون حمایت از مالکیت صنعتی است. این در حالی است که تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون تعزیرات، القای شبهه را صرفاً به کیفیت کالاها و خدمات محدود کرده است، امری که مورد توجه قضات در نشست قضایی مورد اشاره نیز قرار گرفت. در هر صورت، برای اظهارنظر در خصوص نسخ تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی به زمان بیشتری نیاز است و نمی‌توان به طور قاطع در این مورد قائل به نسخ شد. زیرا بند ۲ ماده‌ی ۱۳۱ قانون حمایت از مالکیت صنعتی هرگونه بهره‌برداری و استفاده‌ی غیرمجاز از علامت تأییدی که **برخلاف مقررات مندرج در این قانون باشد** را جرم‌انگاری کرده است. امکان دارد از عبارت «بر خلاف مقررات مندرج در این قانون» اینطور استنباط شود که قانون حمایت از مالکیت صنعتی صرفاً از علامت‌هایی که طبق این قانون به ثبت رسیده‌اند حمایت می‌کند و بر سایر علائم تأییدی همچون استانداردهای بین‌المللی احاطه‌ای ندارد. در این صورت تفاوت در موضوع باعث می‌شود که هر کدام از این دو ماده در جای خود مورد استفاده قرار گیرند و هیچ یک نسخ نشود.

نتیجه‌گیری

در این نوشتار تلاش شد تا علامت تأییدی به مخاطبان معرفی شود و قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ که برای اولین بار چنین علائمی را در نظام حقوق مالکیت فکری ایران شناسایی کرده است نیز مورد نقد و بررسی قرار گیرد. در این راستا، برخی نواقص و ابهامات موجود در این قانون و تعارض بخش کیفری آن با سایر مقررات کیفری بررسی شد و پیشنهادهایی در جهت چگونگی رفع این تعارض ارائه گردید.

به طور کلی شناسایی علائم تأییدی در قانون حمایت از مالکیت صنعتی اقدامی به جا و ارزشمند تلقی شده و بیانگر اهمیت این نوع از علائم از دیدگاه قانونگذار است، لیکن انتظار می‌رود برخی از کاستی‌های موجود در این قانون، از جمله فقدان قید «قابل رؤیت» در تعریف علامت تأییدی و عدم ایجاد ممنوعیت برای مالک علامت در استفاده از آن برای محصولات و خدمات خود، آن گونه که شایسته است مورد اصلاح قرار گیرد. لازم است قانونگذار با اضافه کردن قید قابل رؤیت در تعریف علامت تأییدی از این موضوع رفع ابهام نماید. همچنین عدم منع مالک از فعالیت در تولید محصولات و خدمات تحت پوشش علامت که تعارض منافع میان مالک و استفاده‌کنندگان را در پی دارد، نیازمند توجه ویژه‌ی قانونگذار و اعمال اصلاحاتی در این قانون است، به طوری که رویکرد قانونگذار نسبت به طبیعت کسب و کار مالک مشخص شود و اگر بناست مالک از فعالیت در حوزه‌ی تحت پوشش علامت تأییدی منع شود، یا نشود، به طور صریح در قانون مشخص شود؛ سکوت فعلی قانونگذار در این مورد به اما و اگرها دامن زده و موجب بروز تردید و ابهام می‌گردد. تصویب آیین‌نامه‌ی قانون ۱۴۰۳ و تبیین جزئیات بیشتر راجع به شرایط و الزامات ثبت علامت تأییدی نیز می‌تواند در این خصوص راهگشا باشد.

همچنین لازم است تعارض بین تبصره‌ی ماده‌ی ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵)، و بند ۲ ماده‌ی ۱۳۱ قانون حمایت از مالکیت صنعتی نیز بررسی و رفع شود، به طوری که مشخص شود هر یک از ضمانت‌اجراهای مقرر در این قوانین نسبت به کدام دسته از علائم تأییدی اعمال می‌گردند. برگزاری نشست‌های علمی و بهره‌مندی از نظر استادان

و علمای حقوق، و همچنین بررسی پرونده‌های مطروحه پس از تصویب قانون ۱۴۰۳ و ارزیابی رویکرد قضات دادگستری نیز می‌تواند در رفع این تعارض مؤثر باشد.

در پایان پیشنهاد می‌شود به منظور آشنایی بیشتر با علامت تأییدی به عنوان علامتی که به‌تازگی به سیستم حقوقی کشور معرفی شده است، آموزش‌های کاربردی راجع به این علائم توسط مرکز مالکیت معنوی، سازمان ملی استاندارد و اساتید و صاحب‌نظران به جامعه‌ی حقوقی کشور ارائه گردد.

همچنین متناسب‌سازی سامانه‌ی ثبتی مرکز مالکیت معنوی با تغییرات قانون ۱۴۰۳ و ساماندهی علائم تأییدی ثبت‌شده به گونه‌ای که جستجوی علامت، دسترسی به شرایط استفاده از آن و آگاهی از تغییرات آن برای کاربران به سهولت میسر باشد، از دیگر اقدامات پیشنهادی در راستای مواد ۱۳۶ و ۱۳۷ قانون حمایت از مالکیت صنعتی ۱۴۰۳ است.

فهرست منابع

منابع فارسی

۱. بهادری جهرمی، زهرا، & شاکری، زهرا. (پاییز و زمستان ۱۴۰۱). ابطال علایم تجاری به جهت عدم استفاده از آن. دوفصلنامه نقد و تحلیل آراء قضایی، دوره اول، شماره دوم، ۱۲۶-۱۴۹. doi:https://doi.org/10.22034/analysis.2023.701505
۲. جعل علامت استاندارد، صورتجلسه نشست قضایی. (۱۳۹۷/۱۱/۰۸). بازیابی در آذر ۱۸، ۱۴۰۴، از: <https://davoudabadi.ir/page/3517960>
۳. شمس، عبدالحمید. (۱۳۸۲). حقوق مالکیت بر علائم تجاری و صنعتی. تهران: سمت.
۴. صادقی، محسن. (۱۳۸۸، زمستان). مبحثی از مباحث حقوق اقتصادی: استانداردسازی محصولات و چالشهای حقوق مالکیت فکری. پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۵۳.
۵. صالحی، جواد، & مؤمنی تدرجی، احسان. (۱۳۹۴). علائم تجاری بویایی: جلوه ای نوین در حمایت حقوقی از علائم تجاری. حقوق خصوصی (دوره ۱۲ - شماره ۳). doi:https://doi.org/10.22059/jolt.2015.56840
۶. طرح حمایت از مالکیت صنعتی. (۱۳۹۲). بازیابی در آذر ۱۶، ۱۴۰۴، از https://rc.majlis.ir/en/legal_draft/show/864020
۷. عمید، حسن. (۱۳۸۶). فرهنگ فارسی عمید (جلد ۱). تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
۸. محمدخانی بالسینی، پریسا. (۱۳۹۶). حمایت از علائم تأییدی، پایان نامه کارشناسی ارشد، گرایش حقوق مالکیت فکری. تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۹. مرکز ملی تأیید صلاحیت ایران. (بدون تاریخ). بازیابی در آذر ۱۵، ۱۴۰۴، از <https://naciportal.inso.gov.ir/portal/home/?101411/%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D9%85%D8%A7>
۱۰. منتقمی، فروغ. (۱۳۷۶). استاندارد و صادرات. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.
۱۱. میرحسینی، سید حسن. (۱۴۰۳). تفاوتهای اساسی قانون مصوب ۱۴۰۳ و قانون ۱۳۸۶ در حوزه علامت تجاری. تهران.
۱۲. نورعلی، سهیلا. (پاییز و زمستان ۱۴۰۳). اقسام تمایزبخشی در نظام علائم تجاری و معیارهای احراز آن. دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی، دوره ۱، شماره ۲، ۳۲۷-۳۴۹. doi:https://doi.org/10.22034/jpl.2024.2042580.1121

منابع انگلیسی

1. Belson, Jeffrey. (2001). Certification Marks (Special Report Series). London: Sweet & Maxwell.
2. Fromer, Jeanne. C. (2017). The Unregulated Certification Mark(et). Stanford Law Review, 69. Retrieved from <https://review.law.stanford.edu/wp-content/uploads/sites/3/2017/01/69-Stan-L-Rev-121.pdf>
3. Guriqbal, Singh. Jaiya. (n.d.). The Impotance of Distictive Signs: An Introduction to Collective Marks, Certification Marks and Geographical Indications for SMEs. Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sme/en/wipo_smes_cgy_10/wipo_smes_cgy_10_ref_theme04_01.pdf
4. Intellectual Property Office of Singapore. (2024, October). Retrieved December 16, 2025, from <https://isomer-user-content.by.gov.sg/61/d6071432-2428-4be3-9b67-c4e33e1fecbc/16-certification-marks-version-4-2-october-2024.pdf>
5. Submission of the United States of America Certification and Collective Marks Formalities. (2009). Retrieved December 9, 2025, from http://www.wipo.int/export/sites/www/sct/en/comments/pdf/sct21/cert_us.pdf
6. WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications. (2010, August 30). Retrieved December 9, 2025, from http://www.wipo.int/export/sites/www/sct/en/meetings/pdf/wipo_strad_inf_6.pdf

References

- 1- Ameer, Hassan, Persian Dictionary of Ameer, Vol. 28, Tehran, Amirkabir Publication Institute, 2007, (in Persian)
- 2- Bahadori Jahromi, Zahra, Shakeri, Zahra, Trademarks Annulment Due to Non-use, Journal of Critical Analysis of Judicial Decisions, Vol. 1, No. 2, Fall 2022 and Winter 2023, 126-149, doi: <https://doi.org/10.22034/analysis.2023.701505>, (in Persian)
- 3- Belson, Jeffrey. (2001). *Certification Marks (Special Report Series)*. London: Sweet & Maxwell.
- 4- Forgery of Standard Mark, Minutes of Judicial Meeting, (2019,01/28), Retrieved December 9, 2025, from : <https://davoudabadi.ir/page/3517960>, (in Persian)
- 5- Fromer, Jeanne. C. (2017). The Unregulated Certification Mark(et). *Stanford Law Review*, 69. Retrieved from <https://review.law.stanford.edu/wp-content/uploads/sites/3/2017/01/69-Stan-L-Rev-121.pdf>
- 6- Guriqbal, Singh. Jaiya. (n.d.). *The Impotance of Distictive Signs: An Introduction to Collective Marks, Certification Marks and Geographical Indications for SMEs*. Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sme/en/wipo_smes_cgy_10/wipo_smes_cgy_10_ref_theme04_01.pdf
- 7- Industrial Property Protection Bill (Patents, Industrial designs and Trademarks), Retrieved December 7, 2025, from : https://rc.majlis.ir/en/legal_draft/show/864020, (in Persian)
- 8- Intellectual Property Office of Singapore. (2024, October). Retrieved December 16, 2025, from <https://isomer-user-content.by.gov.sg/61/d6071432-2428-4be3-9b67-c4e33e1fecbc/16-certification-marks-version-4-2-october-2024.pdf>
- 9- Mirhosseini, Seyyed Hassan, Fundamental Differences Between the Law Enacted in 2024 and the Law Enacted in 2007 in the Field of Trademarks, 2024, (in Persian)
- 10- Mohammadkhani Balsini, Parisa, Certification Marks Protection, Master's Thesis in Intellectual Property Law, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, 2017, (in Persian)
- 11- Montaghehi, Forough, Standard and Exports, Tehran, Commercial Studies and Researches Institute, 1997, (in Persian)

- 12- National Accreditation Center of Iran, about us, Retrieved December 6, 2025, from <https://naciportal.inso.gov.ir/portal/home/?101411/%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D9%85%D8%A7>, (in Persian)
- 13- Nourali, Soheila, Distinctiveness Types in the Trademark System and its Determination Criteria, Journal of Research and Development in Private Law, Vol. 1, No. 2, Fall 2024 and Winter 2025, 327-349, doi :<https://doi.org/10.22034/jpl.2024.2042580.1121>, (in Persian)
- 14- Shams, Abdolhamid, The law of Ownership of Commercial and Industrial Marks, Tehran, 1382, (in Persian)
- 15- Sadeghi, Mohsen, A Subject from Economic Law: Standardization of Products and Challenges of Intellectual Property Law, Commercial Gazette, 2009, (in Persian)
- 16- Salehi, Javad, Momeni Tazerji, Ehsan, Smell Trademarks: A New Landscape in Legal Protection of Trademarks, Private law, 2015, doi :<https://doi.org/10.22059/jolt.2015.56840>, (in Persian)
- 17- *Submission of the United States of America Certification and Collective Marks Formalities*. (2009). Retrieved December 9, 2025, from http://www.wipo.int/export/sites/www/sct/en/comments/pdf/sct21/cert_us.pdf
- 18- *WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications*. (2010, August 30). Retrieved December 9, 2025, from http://www.wipo.int/export/sites/www/sct/en/meetings/pdf/wipo_strad_inf_6.pdf